

STADSHOLMEN

DROTTNINGEN 4

Högbergsgatan 14 A-B

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsammans med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

- 1** GATHUS
- 2** UTHUS

GÅRDEN 1921 MED BOSTADSHUSET TILL VÄNSTER OCH KATARINA KYRKA I BAKGRUNDEN. FOTO BRÖDERNA HARLING, SSM E28961.

Bostadshuset på Högbergsgatan 14 har utvändigt en väl bibehållen karaktär från 1700-talet och 1800-talets första hälft. Låga stenhus med gula slätputsade fasader, fönster i murlivet och brutna tak som just detta var mycket vanliga i Stockholm under perioden.

Utformningen var delvis resultatet av bestämmelserna i tidens byggnadsordningar och typisk för borgerskapets byggande vid tiden. Husets byggnadshistoria berättar också om dess ägare, från det första lilla huset som ägdes av en tornväktare till 1830-talets ombyggnad för den troligen relativt förmögna skomakarmästaren Gustén.

Fastigheten Drottningen 4 är blåvärderad enligt Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det

innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Den kraftiga befolkningsökningen i Stockholm på 1600-talet innebar en snabb utbyggnad på malmarna. Området på Katarinaberget var i stort sett bebyggt vid 1600-talets slut. Den stora församlingskyrkan började byggas 1656 och placerades väl synlig på höjden.

FASADEN MOT GATAN. FOTO J. MALMBERG.

En brand ödelade 1723 större delen av bebyggelsen i Katarina församling och återuppbyggnaden gick långsamt i efterdyningarna av krig och pest. Det dominerande byggnadsmaterialet var timmer, trots stadens ambitioner att endast stenhus borde uppföras. Genom tryckta byggnadsordningar senare under 1700-talet fick stadsarkitekten god kontroll över byggandet, och i strävan efter enhetlighet och brandsäkerhet uppfördes många välproportionerade och gulputsade borgarhus av sten. De flesta av områdets bevarade trähus kan därför placeras i det tidiga 1700-talet.

Första hälften av 1800-talet var, liksom i övriga staden, en tid med liten byggnadsverksamhet. Förändringarna var däremot betydligt större under århundradets senare del och 1900-talets första årtionden. Det byggdes en mängd hyreshus som till viss del ersatte den äldre småskaliga bebyggelsen och gav området en ny siluett. Samtidigt genomfördes nya trafiklösningar som förbättrade kommunikationerna till den kuperade och svårtillgängliga östra delen av Södermalm. Katarinahissen från 1880-talet och framdragningen av Katarinavägen under åren omkring

1910 gjorde området lättare att nå men förändrade samtidigt stadsbilden.

Katarinaberget ger en viktig och intressant bild av fyra seklers stadsbyggnadshistoria. Området har, tillsammans med Mariaberget och Stigberget, den största koncentrationen av bevarad 1700-talsbebyggelse på malmarna, men också hus från senare tider. Stadsbilden är varierad med många ålderdomliga inslag och mycket grönska. Läget på berget erbjuder också vackra utblickar över staden och vattenrummen.

HISTORIK

Tornväktarens hus

Drottningen 4 är bebyggd med ett två våningar högt, murat hus längs Högbergsgatan och ett litet murat gårdshus. Den äldsta delen av bostadshuset uppfördes i mitten av 1750-talet för tornväktaren i Katarina kyrka, Sven Graffman, som senare lät bygga till i öster. Graffman brandförsäkrade 1758 det lilla och relativt enkla huset. Det var uppfört i en våning med två rum och två vindskammare i den äldre delen och ett rum och två vindskammare i den nya. Den invändiga trappan till vinden var av trä och det

GÅRDEN MED GATHUSET T.V. OCH UTHUSET RAKT FRAM. I BAKGRUNDEN SKYMTAR KATARINA KYRKA. FOTO J. MALMBERG.

brutna taket var tegeltäckt och hade två takkupor. På gården fanns endast några enkla uthus av trä. Vid Brandkontorets besiktning 1825 antecknades att det på norra och västra sidan av bostadshuset också fanns utvändiga förstukvistar av trä.

Skomakarmästare Gustén bygger om

Huset fick sin nuvarande volym 1838 då det byggdes på med en våning och förlängdes mot väster av ägaren, skomakarmästare Jonas Wilhelm Gustén. De utvändiga förstukvistarna revs och den nya delen fick en invändig trappa av sten. Av den brandförsäkring som upprättades efter ombyggnaden framgår att bottenvåningen bland annat innehöll en bagarstuga. Våningen en trappa upp hade sex rum med kakelugnar, limfärgsmålade tapeter, mittelbands- och

fotlister samt ett kök med järnspis. Vindsvåningen innehöll sju rum och två kök, likadant inredda som i våningen under. Det brutna taket hade nu åtta takkupor mot gatan och fyra mot gården. I den här beskrivningen nämns också ett stenhus i nordvästra hörnet av tomten, troligen samma som ligger där idag. Fastigheten förvärvades av staden 1907 och genomgick en omfattande reovering i början av 1970-talet.

Upprustning och reovering

Upprustningen 1973 utfördes efter ritningar av Göran Streijffert på Ahlgren Olsson Silow Arkitektkontor. Ombyggnaden gjordes efter tidens sätt att reovera med ambitionen att skapa modernt utrustade lägenheter i lämpliga storlekar. Vid sidan av sam-

BOSTADSHUSETS FASAD MOT GÅRDEN MED SLÄTA MURAR OCH FÖNSTER I MURLIVET. FOTO J. MALMBERG.

manslagningar av lägenheter tillkom utrymmen för badrum. Ytskikten renoverades och fönsterbågarna och många andra snickerier byttes. Flera kakelugnar togs bort. Modern köksinredning av standardtyp monterades. Ändringar gjordes även i takstolskonstruktionen. På gården byggdes en ny trappa och ett nytt räcke mot grannfastigheten vid Högbergsgatan 16.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Bostadshuset har en sammanhållen gestaltning trots att det byggts i olika etapper. Fasaderna är på 1700-talsmanér slätputsade och avfärgade med järnvitriol i en varm rödgul kulör medan den höga sockeln är målad svart. Längst i väster finns en pardörr av fyllningstyp med diagonalspröjsat överljus i en smal gråmålad stenomfattning. I östra delen leder en stickbågig körport till gården. De kvadratiska och brunmålade fönstren har spröjsade, kopplade bågar från 1970-talets renovering. Det brutna taket är i nedre delen klätt med svartmålad plåt medan det övre fallet täcks av enkupigt tegel. Mot gatan finns åtta takkupor från 1830-talets ombyggnad och fyra

höga skorstenar. Skorstenarna har karaktäristiska förlängda plåthuvar med rörliga krön, så kallade dansare, från 1900-talets början.

Interiör

Endast trapphuset i väster används sedan lägenheterna slagits samman i början av 1970-talet.

Trapphuset har släta vita väggar, kalkstenstrappor och lägenhetsdörrar färgsatta i en stark grön kulör. Numera finns endast en lägenhet per våningsplan. Lägenheterna kännetecknas av långa rumsfiler mot gatan och stickbågiga fönstervalv. Enstaka kakelugnar är bevarade, men större delen av inrednings-snickerierna är sentida.

Gården

Uthuset på gården är placerat i tomtgränsen. Den fönsterlösa byggnaden är putsad i samma kulör som bostadshuset och har ett tegeltäckt pulpettak. Exteriören har en välbevarad karaktär med bräddörrar med bandgångjärn och en äldre typ av stuprör. Gården med gräsmatta, ask och alm avgränsas av ett plank mot Roddargatan. I plankets läge fanns tidigare en uthuslänga i trä.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.